

AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ ÉS MAGYAR TÖRTÉ- NELMI KÖVETKEZMÉ- NYEI (III/33, 35.)

Zakar András (Budapest):

A magyar honvédség kifosztása Auszt- riában az első nagy háború után

„Nem akarok katonát látni”! – mondtak sok akkori „kiváló vezetője” országunknak, de kevesen tudják, hogy ugyanezen az elven volt az akkori osztrák vezérkar is.

A magyar hadosztályoknak az olasz frontról való hazahívásának rövid története a következő.

Az 1918. október 21-én tartott országgyűlésen gróf Károlyi Mihály képviselő követelte, hogy a háború azonnal szüntessék meg, a magyar katonák az országba hozassanak, a kormány azonnal mondjon le és az új kormány haladéktalanul indítson béketárgyalásokat, a német szövetség bontassék föl, az új kormány jelentse ki, hogy nem kíván a délszláv nemzet függetlenségének útjában állni és végül követelte, az általános és titkos, a nőkre is kiterjedő választójogot.

Huszár Károly képviselő ugyanazon az országgyűlésen azt követelte, fellebbe nyugtalanító az, hogy magyar csapatoknak idegen parancsolnak, akik nem tettek esküt a magyar alkotmányra. Erre Wekerle Sándor miniszterelnök kijelentette, hogy a magyar csapatok hazahozatalának, illetve hazahozatásának kérdésével foglalkozott és, hogy ez nem csak törekvése a kormánynak, hanem e tekintetben cselekedett is már. Tényleg, a magyar kormány az országgyűlésben elhangzott kívánságra, 1918. október havában a hadsereg főparancsnokságnál fellépett azért, hogy a magyar déli határ védelmére kellő számú magyar csapatot mielőbb szállítsanak haza. A hadsereg főparancsnokságnál meg is ígérték, hogy a kívánságot teljesíteni fogják.

A balkáni front összeomlása után a bolgárok Szalonikiben az antant haderő ottani főparancsnokával Franchet d'Esperey francia tábornokkal 1918. szeptember 30-án különbékét kötöttek. Kétségtelen volt, hogy a szövetségesek

által támogatott szerb haderő sietve előre fog törni és ez által Magyarországot dél felől közvetlenül veszélyezteti. Mivel a bukaresti béke még nem volt törvénybe iktatva, azzal is számolni kellett, hogy a Balkánon megváltozott helyzet miatt, Románia újból hadat üzen a Monarchiának. Tehát Erdélyt is veszély fenyegette.

Báró Kövess Hermann tábornagy Károly királytól parancsot kapott, hogy a déli (új) front védelmét megszervezze. A tábornagy főhadiszállása 1918. október 8-án Belgrádban megalakult. Az osztrák-magyar hadsereg főparancsnoksága két hadosztályt (a cseh nemzetiségű 9. és a lengyel 30.) a német legfelsőbb hadvezetőség pedig 5 hadosztályt (bajor alpesi hadtest, 6. tartalékos, 2017. és a 2019.) irányított Magyarországot déli határára.

Feltűnő jelenség az, hogy a hadsereg főparancsnokság törvényes rendelkezésük dacára nem a honvéd hadosztályokat állította Magyarország közvetlen védelmére. Az olasz fronton levő 59 hadosztályból bár 18 és fél hadosztály volt tartalék viszonylatban, azok között is csakis egy honvédhadosztály volt (74.), a többi 9 honvédhadosztály mind az első vonalban állott (20., 38., 39., 40., 41., 51., 64., 70. és a 11. lovas hadosztály).

Mivel a 18 és fél hadosztály a front mögött tartalékban állott, a főparancsnokságnak módjában volt azokkal a honvédhadosztályokat felváltani és az ekként fölszabaduló honvédhadosztályoknak legalább egy részét Magyarország közvetlen védelmére a Duna-vonalra irányítani.

A magyar kormány 1918. október hónapban báró Bornemissza Jánost Háromszék vármegyébe küldte, hogy tegyen jelentést Erdély megvédésére tett gondoskodásról. Báró Bornemissza 1918. október 21-én Brassóból a következő távirati jelentést küldte a miniszterelnökhöz: „7415. belügyminiszteri szám alatt nyert megbízatásom alapján Háromszék vármegye esetleg szükségessé váló kiürítésének előmunkálatait befejeztem. A határszélen a helyzet komolyra fordult és nyolc nap óta katonai csapatszállítások teljesen szünetelnek. Az itt lévő katonai erők még az első előnyomulás fenntartására sem elégségesek, tüzérség pedig majdnem teljesen hiányzik. Mértékadó körökben az a meggyőződés gyökerezett meg, hogy az erdélyi keleti részek szándékosan áldoztatnak fel. Részletes, alapos előterjesztésem megtétele céljából e hó 22-én délután személyesen jelentkezem. Báró Bornemissza János s.k.”

Hasonló jelentést küldött Brassó vármegye alispánja a vármegye közönsége nevében 1918. október 21-én.

Wekerle Sándor a főparancsnokságot szemrehányással illette, amiért a honvédcsapatok hazaszállítására nehézségeket támaszt. Szurmay Sándor gyalogsági tábornok, honvédelmi miniszter, 1918 októberben Dormándy Henrik tábornokot Bádénba küldte, lelkére kötve azt, hogy minél előbb és minél több magyar csapatnak Magyarországra való visszaszállítását a hadsereg főparancsnokságtól kieszközölni iparkodjék. Dormándy tábornok 1918. október hó végén már

Bádenben volt, ott jogot adtak neki, hogy ügyiratba tekintsen, de a magyar (honvéd) csapatok alkalmazásának kérdésébe beleszólni nem engedték.

IV. Károly király 1918. október 22-én Magyarország védelmére József királyi herceget bízta meg, ezért Reichenauban kihallgatásra rendelte a részletek megbeszélésére. A főherceg Gloggnitz állomáson a vezérkar főnökével, báró Arz vezérezredessel a sürgősen megteendő intézkedéseket megbeszélte és utasításokat adott a magyar hadosztályok olasz frontról sürgősen a Duna-vonalra áthelyezésére. A főherceg jelentette a királynak az Arzcal történt megállapodását. A császár és király válasza: „Ezennel kinevezlek tábornaggyá. Utazz mielőbb a magyar határra, meg fogod kapni mindazon csapatokat, amelyeket kértél. Mond meg nevemben a Tirolban lévő csapatoknak, hogy leggyorsabban követni fognak Téged Magyarországra. Ezt ezennel megígérem.”

Miután elbúcsúztak, József főherceg az udvari vonatból kiszállt és Bozenbe utazott, hogy a királyi parancsot azonnal teljesítse. József főherceg egy búcsúparancs fogalmazványát a hadsereg arcvonal parancsnokság vezérkari osztályának átadta azon paranccsal, hogy azt közölje a magyar csapatokkal. A szabadságon lévő vezérkari főnököt helyettesítő Schattel ezredes aggodalmát fejezte ki a búcsúparancs azon része felett, amelyben a király a magyar csapatokkal tudatni akarta, hogy a király Magyarország védelmével megbízta és szavát adta, hogy valamennyi magyar csapat Magyarország védelmére sürgősen el lesz szállítva. József főherceg hangsúlyozta, hogy ez a császár kívánságára történik.

A búcsúparancs kihirdetésére és a magyar csapatok elszállítására intézkedés nem történt.

József főherceg ezután most már, mint Magyarország védelmére szervezendő új front kinevezett parancsnoka, 1918. október 25-én délután 1:40-kor Bozenben a gyorsvonatra szállva Újvidékre utazott a király parancsát teljesíteni. A horvát nemzetiségű 36. hadosztályt az AOK időközben nem a déli magyar határra, hanem a Piaven álló 6. hadsereg megerősítésére irányította. A tiroli hadseregarcvonal ideiglenes parancsnoka akkor már Krobotin tábornagy volt. A vitéz magyarokra szüksége volt, nem akarta kiadni őket. Hiszen a 38. honvéd hadosztály azon időben a XIII. hadtest keretében az első vonalban állott. Éspe dig a 27. hadosztály Asiagonál, a 38. pedig a Monte Sisemolon. A Thaly Károly ezredes dandárnok parancsnoksága alatt a 21. és a 23. honvéd gyalogezred az első vonalat tartotta. A 24. ezred tartalék volt. A székely 22. (marosvásárhelyi) honvéd gyalogezred, mint hadtesttartalék a Brenta völgyében Borgonál laktáborozott. Parancsnokok: Molnár Dezső altábornagy, Csanády Frigyes gyalogsági tábornok, Karleusa Fülöp tábornok. A 22. losonci gyalogezred szintén tartalékban. Ez az ezred és a 22. székely ezred fellázadt, hogy otthonuk védelmére hazamehessenek. József főherceg válasza, hogy az arcvonal helyzetén segíteni már nem lehet, a király parancsát teljesítsék mihamarább (magyarok hazaszállítása).

József főherceg Say Viktor vezérkari ezredes szárnysegéde kíséretében a 22. honvéd gyalogezred fölkeresésére Borgora kocsizott, a honvédeket megnyugtató-

ni. Boroevic tábornagy is lázadásokat jelentett 1918. október 27-én. Azt jelentette, hogy ha a bomlás tovább terjedne, úgy a védelem most már erélyesen nem lesz folytatható. Ennek okait nem abban a legfelsőbb határozatban látta, hogy a 27. és a 38. honvéd hadosztályt a tiroli frontról ki kell vonni, hanem az uralkodó manifesztumában, a hátország izgatásában és a legénység dekorum ellenes fölszerelésében. Ez okozta a legnagyobb nehézséget, például a 24. hadtestnél is, amely a Piaven az olaszok minden támadásával dacolt az összeomlásig. (A 24. hadtestet a 41. honvéd és az 51. gyaloghadosztály alkotta.) A bomlást a nemzetfrakciókra való szakadása okozta. A főparancsnokság érthetetlenül a front hátrábbhelyezését kívánta, a lehetetlent, ami demoralizálta az amúgy is hazavágyó nemzetiségi katonákat. Ez a hadvezetés hibája, mivel a Monarchia védelmére szorítóközös visszavonulást nem korábban, a hadsereg bomlása előtt hajtotta végre, és most az összeomláshoz vezető, 1918 őszi átcsoportosítást, illetve hátrábbvonulást rendelte el.

A 10. és a 11. hadseregünk frontja mögött mindenféle öblű, összesen 2215 darab ágyú volt, amelynek nagy részét szétszedett állapotban kötélpályákon, gépkocsikon, taligákon, szántalpakon, málhásállatokon, teherosztagok segítségével, fokozatosan, nagy fáradtsággal és hosszú idő alatt vitték a magas hegyek közé tüzelőállásba. Tehát elképzelhetetlen volt a helyéből kimozdítani a tüzérséget, ami akkor a védelem gerincét jelentette.

A második császári manifesztum alapján a harcoló csapatok 1918. november elsején nyíltan kimondták, állami hovatartozásukra való tekintettel, a rájuk nézve már idegen nemzeti és állami érdekekért tovább nem harcolnak és így, máról holnapra, már ott kint a lövészárokból ellenségekké váltak azok, akik egy történelmen át egyek voltak. Végre, november 1-én a magyar kormány elrendelte, hogy a magyar csapatok tegyék le a fegyvert és térjenek Magyarországra. Ezen rendeletet az AOK 1918. november 2-án 10 óra 5 perckor a tiroli hadsereg arcvonalnak kiadta. A front fölbomlott, a nemzetiségek hazai gyerekeztek. A katonák olyannyira lerongyolódtak, hogy például a bakancsuk nem bírta a menetelést. Amikor viszont a Heeresfrontkommando engedélyezte a vételezést, akkor tárult elő a döbbenetes látvány: bakancsok és egyéb fölszerelések végtelen tömege hevert a raktárakban, amiket azután a tiroli civil lakosság kifosztott. A hazatérő honvédeket végig fosztogatták. Például Sterzingben elvették élelmüket, vágómarháikat, a honvédeket szállító vagonok után akasztott élelmüket, fölszerelésüket és tízezernyi lovukat szállító pótvagonokat az osztrákok leakasztották. Az innsdorfi állomás parancsnoka volt olyan becsületes, hogy visszaadott néhány tisztit lovat.

A hazafelé menet egyik állomása, vagy lépcsője Raasdorf volt, ahol az osztrák katonai hatóságok a magyar katonákat fegyverüktől és kincstáruktól megfosztották. Kivétel nélkül. Mindezen osztrák polgári és katonai fosztogatás az osztrák nemzeti tanács parancsára történt. A 11. hadsereg parancsnokság parancsa értelmében az Innsbruckig érkezett honvédek csak fegyverük letétele után

mehettek tovább Magyarországra. Sünderman tábornok jelentette, hogy az Etsch völgyében a visszavonulás lehetetlen, ott már mindenki van rabolva. Ugyanakkor a magyar hadügyminiszter megüzente, hogy a magyar csapatok fegyvereztessenek le. A 40. hadosztály parancsnoka kijelentette, hogy a fegyvert nem teszi le. Ez a Brenner szoros előtt rekedt hadosztály azt jelentette, ha nem küldenek vagonokat, akkor harácsolni kezdenek. Kaptak vagonot. Ez, a leszereléssel dacoló 40. hadosztály 269 tiszttel, 8390 fegyveres fő legénységgel, 101 géppuskával, 1479 lóval, 41 konyha kocsival, 524 szekérrel érkezett Magyarországra.

A 21., a 23. és a 24. honvéd gyalogezredet az októberi harcok nagyon megviselték. Midőn a csapatok Franzesfestebe érkeztek, azokat a 11. hadsereg parancsnokság által kiküldött bizottság teljesen lefegyverezte és kifosztotta. Megmentettek néhány eldugott fegyvert. A 75. dandártörzs és a 24. ezred 1918. november 24-én érkezett Innsbruckba. Az osztrák hatóságok követelték, hogy a még megmaradt fegyvereiket és ingóságait adják le, majd a szerelvényt osztrák katonák és civilek átvizsgálták. Ez alkalommal a 75. dandárparancsnok és a Volkswehr parancsnoka között éles szóváltás keletkezett. A 24. honvédezrednek csodával határos módon sikerült fegyverekkel, sőt géppuskákkal Brassóba érkeznie.

Tehát valaki(k) nem akarták, hogy a magyarok Brassóban fegyveresen védekezhessenek. A hírhedt Raasdorf (Bécs és Marchegg között) vasúti állomáson osztrák hivatalos emberek és katonák kifosztották a honvédeket. A 24. honvédezred pénztárát, a tiszti étkezde felszerelését, a tiszti tulajdont képező lovakat is erőszakkal elvitték. Panasznak helye nem volt. Az innsbrucki Heeresfrontkommando nem működött. Az egész visszavonulás alatt egyetlen hadtáp állomásparancsnokságot sem lehetett találni. A raktárházakat és az élelmiszer tartalékokat a lakosság kifosztotta. A császári és királyi 16. hadosztály október végén Pergine és Custofora környékén volt elhelyezve. Kötelékébe a 2., 31., 52. és 138. magyar ezred tartozott. Ezt Innsbruck-Hall állomáson teljesen kifosztották, csak egy-egy géppuskás szakaszt hagytak meg minden ezredre, az esetleges föllázadásuk megfékezésére.

Nagyon komoly történelmi tény, sőt bűn volt a magyar haderő lefegyverzése. Ott nem kunbélák tették ezt, hanem a germánok, akikért vérünket ontottuk. Ilyenek voltak ők 1918-ban, mint azelőtt és lesznek ezután.

A fegyverszüneti szerződés a csapatok lefegyverzését a fegyverszüneti szerződéshez függesztett végrehajtási határozványban nem írta elő. Ott a 2/a pontban ez áll: „Die österr-ung. Armeen sind ermächtigt nur das mitzunehmen, was zur persönlichen Ausrüstung und Befaffung der Soldaten gehört.” (Az osztrák-magyar katonáknak csak azt szabad magukkal vinniük, ami a katonák felszereléséhez és fegyverzetéhez tartozik.)

E határozmánnyal ellentétben a hadsereg főparancsnokság az 1918. november 6-án kelt Op. Nr. 149.043. rendeletének 8. pontjában az összes fegyver és lőszer leadását parancsolja, ami így szól: „Sämtlichen Formationen, Transporten

und einzelnreisende Mannschaftspersonen sind nördlich, bzw. östlich der in Punkt 3 der Waffenstillstandsbedingungen angegebenen Linien vor dem Abtransport (Abmarsch) Waffen und Munition abzunehmen.” (El kell venni elszállításuk (elvonulásuk) előtt minden fegyvert és lőszer minden alakulattól, szállítmánytól és egyes utazó csapatától, akik a fegyverszüneti egyezmény 3. pontja szerinti vonaltól északra, vagy keletre vannak.)

A tiroli osztrák és délszláv nemzeti tanácsok így jutottak ahhoz a fölbecsülhetetlen mennyiségű és erejű hadianyaghoz, aminek birtokában majd merészen elfoglalják a magyarságtól az elrabolandó területeket. Az igazság megköveteli, hogy amikor az ellenségünk általi gaztetteket értékeljük, alkalmazzuk az objektív kiértékelést volt bajtársainkra, az osztrákokra is. Viselkedésük ezer éve változatlan. Ezután gondoljuk meg jobban, a velük való társulást.

Franchet d'Esperey francia tábornok, a szövetséges és társult hatalmak balkáni hadseregének főparancsnoka 1918. november 7-én Belgrádban, gróf Károlyi Mihály miniszterelnök által vezetett bizottság előtt beszédet mondott, amelynek lényege – egy szem és fültanú szerint – a következő volt: „Franciaország 1867-ig szerette a magyarokat, de amikor a magyarok a németekhez csatlakoztak, elvesztették Franciaország szimpátiáját, ezért most épp úgy kell lakolniuk, mint a németeknek.”

Csihák György jegyzete

Zakar András fenti írását Szatmári István adta ki Garfield/USA-ban 1987-ben. A szerzőre nem jellemzően hiányoznak a forrásra való hivatkozások. Mégis megjelentetése mellett döntöttem, mert bizonyára tartalmaz értékes adatokat és a mondanivaló az én tapasztalataimmal is egyezik.

Tapasztalataim sorából kiemelkedik Szolanovszky Zsigmond Szatmár megyei kisnemes közlése Sydney-ben. Angol nyelvű források tanulmányozása során a következő tapasztalatot szerezte. Az első és a második nagy háború során, valamint a kettő között, a magyarok sokfelé tájékozódtak, de a nyugatiak nem tudták megállapítani, hogy az érdeklődés mögött milyen szándék és a szándék mögött milyen erő áll? Az viszont elég nyilvánvaló volt, hogy a németek melletti elkötelezettségnek nálunk erős hívei voltak. Szolanovszky szerint Trianont is emiatt kaptuk.

Juba Ferencz amíg élt, a magyarságnak a tengerrel való kapcsolata tárgyában az egyik legjelentősebb szakírónk volt. Több dolgozatában mindmáig egyedülálló módon bizonyította az Adria vidék magyar kapcsolatait. Bemutatta azt is, hogy császári és királyi parancsra miként adtuk át egész tengerpartunkat és hajóinkat az első nagy háború végén a délszlávoknak és az olaszoknak (lásd: kiadványainkban). Mindez – Árpád népének honfoglalása óta – a Szent (Megszentelt) Koronánk tulajdona volt. A germán, szláv és magyarországi lakójai történelemírásában ezek a tények elvesznek.